

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและปัญหา

การออกแบบงานกราฟิกในสภาพแวดล้อมจัดได้ว่าเป็นการรวบรวมสาขาวิชาการออกแบบแขนงต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน อาทิเช่น การออกแบบกราฟิก งานที่เกี่ยวข้องในด้านสถาปัตยกรรม ด้านสถาปัตยกรรมภายใน งานออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือแม้แต่งานด้านภูมิสถาปัตยกรรม เช่น การค้นเส้นทาง โดยการมองเห็นหรือสังเกตจากป้ายหรือเครื่องหมายบอกทาง หรือป้ายข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรนั้นๆ นักออกแบบงานกราฟิกในสภาพแวดล้อม จะมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับประเภทของงานด้านระบบการค้นหาเส้นทางต่างๆ (Way-finding System) งานกราฟิกที่เกี่ยวข้องกับป้ายบอกทาง งานออกแบบนิทรรศการหรืองานออกแบบด้านสถาปัตยกรรมภายใน โดยงานที่ออกแบบจะคำนึงถึงสภาพแวดล้อม (Environment) ความเกี่ยวพันของผู้เข้าใช้พื้นที่ดังกล่าวว่าสามารถเข้าใจหรือรับรู้ได้ว่ากราฟิกที่ปรากฏนั้น สามารถสื่อความหมายได้ตรงกันกับความเข้าใจของผู้ที่ได้พบเห็นว่ามีมากหรือน้อยเพียงไร

สัญลักษณ์เป็นภาษาสากลอย่างหนึ่งที่นักออกแบบกราฟิกในสภาพแวดล้อม นำมาประกอบประกอบในงานออกแบบร่วมกับงานออกแบบอื่นๆ เพื่อที่จะสร้างความหมายและความเข้าใจอีกทั้งมีสุนทรียภาพควบคู่กันไป งานออกแบบกราฟิกในสภาพแวดล้อม ต้องอาศัยหลักการออกแบบพื้นฐาน (Principle of Design) ระบบป้ายสัญลักษณ์ (Signage System) ปัจจัยมนุษย์ (Human Factor) การสื่อสารทางการมองเห็นหรือทางสายตา (Visual Communication) พฤติกรรมการรับรู้ในสภาพแวดล้อม (Environmental Perception) การรับรู้ภาพ (Visual Perception) ทุกอย่างควบคู่กัน ซึ่งระบบป้ายสัญลักษณ์เป็นวิธีการสื่อสารและเปลี่ยนข้อมูลในสังคม ด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ เพื่อแสดงออกถึงความคิด ความรู้สึก ให้ปรากฏชัดเจนในรูปแบบ การแสดงออกจึงมีความหมายเกิดขึ้น และการวิเคราะห์ความหมายในการสื่อสารของมนุษย์ประกอบด้วยความหมายโดยตรง (Denotation) และความหมายแฝง (Connotation) ซึ่งความหมายโดยตรงมีลักษณะเป็นสากล ส่วนความหมายแฝงจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมต่อผู้พบเห็น ซึ่งเป็นการอธิบายความหมายที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารของมนุษย์ในศาสตร์ต่างๆ หลายแขนง (อนัญ กิจบุญกุล, 2545:22) และในขณะเดียวกันสังคมมีการปรับแนวคิดในด้านของการออกแบบสภาพแวดล้อม สถานที่ และสิ่งของเครื่องใช้ เพื่อให้ทุกคนในสังคมสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน ดังนั้นการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์ (Signage System) เป็นแนวคิดในการออกแบบที่ต้องสร้างความหมายและความเข้าใจ โดยเฉพาะการใช้รูปภาพเป็นสัญลักษณ์สากลและการสื่อสารให้เข้าใจได้ง่าย

ซึ่งการศึกษาหาแนวทางเพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการออกแบบ จึงมีความจำเป็นอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากการออกแบบสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบภายในโรงพยาบาลการใช้สอยพื้นที่หลายหลาย และมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก อีกทั้งยังขาดความละเอียดและชัดเจนในการให้ข้อมูลต่อผู้เข้ามาใช้บริการภายในโรงพยาบาลที่มีความหลากหลายทางด้านเพศ และอายุ จากเหตุผลข้างต้นนั้น ทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ใช้บริการประเภทต่างๆ และปัจจัย

ในสัญลักษณ์กราฟิกที่มีผลต่อการรับรู้และเข้าใจต่อสัญลักษณ์ที่นำมาใช้ในสภาพแวดล้อม โดยการทดสอบระดับขีดความสามารถในการมองเห็นและเข้าใจ การรับรู้และความเข้าใจประโยชน์ใช้สอย ความซับซ้อนที่สามารถเข้าถึงได้ เพื่อเสนอแนะแนวทางการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์ เพื่อช่วยในการหาทางสำหรับผู้ให้บริการภายในโรงพยาบาลและทำให้สภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงพยาบาลทั่วไปของรัฐเป็นมาตรฐานเดียวกัน สามารถตอบสนองการใช้งานได้อย่างสมบูรณ์แบบ และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ใช้บริการภายในโรงพยาบาล ที่มีความแตกต่างกัน
- 1.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยสัญลักษณ์กราฟิกที่มีผลต่อการรับรู้และเข้าใจประโยชน์ใช้สอยภายในโรงพยาบาล
- 1.2.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์ ที่สามารถช่วยในการหาทางสำหรับผู้ให้บริการภายในโรงพยาบาล

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีขอบเขตของการวิจัยที่มุ่งเน้น การศึกษาแนวคิดการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์เพื่อช่วยในการหาทางภายในสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงพยาบาล กรณีศึกษา พื้นที่พักคอย สำหรับผู้รับบริการโรงพยาบาล ซึ่งมีลักษณะงานวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพรวมถึงการวิจัยเชิงปริมาณ ในการอธิบายลักษณะของความพึงพอใจในการใช้พื้นที่ด้วยการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ การศึกษารูปแบบของกิจกรรม พฤติกรรม โดยใช้วิธีการทดลองและการวิเคราะห์ผลทางสถิติ โดยศึกษาลักษณะสภาพแวดล้อมที่จำเป็นต่อการสนับสนุนกิจกรรม พฤติกรรมการใช้สอยในบริเวณพื้นที่พักคอย

1.4 ขั้นตอนการศึกษา

กระบวนการการวิจัยและวิธีการศึกษาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวคิดการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์เพื่อช่วยในการหาทางภายในสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงพยาบาล กรณีศึกษา พื้นที่พักคอย สำหรับผู้รับบริการโรงพยาบาล โดยวิธีการศึกษาทั้งข้อมูลจากเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาข้อมูลโดยการสำรวจภาคสนาม ร่วมกับการประเมินสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งการวิจัยนี้จึงมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

- 1.4.1 ขั้นตอนการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี
 - 1.1 แนวคิด และทฤษฎีด้านการออกแบบสัญลักษณ์กราฟิก
 - 1.2 แนวคิดและทฤษฎีด้านความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อม
 - 1.3 แนวคิดด้านการรับรู้และการถ่ายทอด
 - 1.4 แนวคิดด้านคุณลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของมนุษย์

1.4.2 ขั้นตอนการศึกษาเบื้องต้น

2.1 สํารวจระบบป้ายสัญลักษณ์ในสภาพแวดล้อมภายในโรงพยาบาลที่เป็นกรณีศึกษา

2.2 จําแนกประเภทรายการสัญลักษณ์กราฟิกในสภาพแวดล้อมภายในโรงพยาบาลที่เป็นกรณีศึกษา ในแต่ละพื้นที่การใช้งาน

1.4.3 สร้างเครื่องมือในการวิจัย

3.1 ออกแบบและจัดทําแบบสอบถาม

3.2 ออกแบบเครื่องมือ หรือภาพจำลอง (สิ่งเร้า) เพื่อทดสอบระดับความซับซ้อนในการรับรู้ของผู้ใช้บริการภายในโรงพยาบาล

1.4.4 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

4.1 สัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคล ภูมิหลัง และประสบการณ์ในอดีตของผู้ใช้บริการ

4.2 ทดสอบระดับความซับซ้อนในการรับรู้ของผู้ใช้บริการ

4.3 ทดสอบการรับรู้และความเข้าใจการใช้สอยสัญลักษณ์กราฟิกของผู้ใช้บริการ

1.4.5 ศึกษาผลการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล ของผู้ให้บริการภายในโรงพยาบาล

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลการรับรู้และความเข้าใจ ในระดับขีดความสามารถในการมองเห็นและเข้าใจ การรับรู้และความเข้าใจประโยชน์ใช้สอย ความซับซ้อนที่สามารถเข้าถึงได้ เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงอย่างเหมาะสม

1.4.6 ขั้นตอนการสรุป และข้อเสนอแนะ

6.1 แนวทางการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์กราฟิกสำหรับพื้นที่ภายในโรงพยาบาล

6.2 ข้อจำกัดที่พบ และข้อเสนอแนะ การศึกษาที่เกี่ยวข้องในอนาคต

1.5 คํานิยามศัพท์

1.5.1 สภาพแวดล้อมภายใน หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่คนเราได้สร้างขึ้น ภายในอาคารสถานที่ เพื่อใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต

1.5.2 โรงพยาบาลส่วนกลางของรัฐ หมายถึง โรงพยาบาลรัฐบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในส่วนกลาง จะขึ้นตรงต่อกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

1.5.3 การหาทาง (Way finding) หมายถึง สัญญาณ แผนที่ และวิธีด้านกราฟิกหรือเสียง อื่นๆ ที่ใช้ในการถ่ายทอดสถานที่และเส้นทางในพื้นที่ทางกายภาพ ไปยังบุคคลทั่วไป

1.5.4 ระบบป้ายสัญลักษณ์ หมายถึง ป้ายสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อความหมายภาพสัญลักษณ์แบบเดียวกัน ซึ่งส่งผลต่อความเข้าใจความหมาย ที่มีประสิทธิภาพเหมาะสม และได้มาตรฐานสากล

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้ทราบถึงปัจจัยด้านสัญลักษณ์กราฟิกที่มีผลต่อการรับรู้ และเข้าใจต่อประโยชน์ใช้สอย ภายในโรงพยาบาล

1.6.2 ได้แนวทางการปรับปรุงการออกแบบระบบป้ายสัญลักษณ์ เพื่อช่วยในการหาทางสำหรับผู้ใช้บริการภายในโรงพยาบาล: กรณีศึกษา พื้นที่พักคอย

1.6.3 ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสามารถนำแนวทางการศึกษานี้ไปใช้ในการศึกษาต่อสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มีความสนใจ